

הרב יהודה זולדן, מלכות יהודה וישראל, מרכז שפירא תשס"ב, סימן כג, עמ' 365-374

תקיעה בחצוצרות במלחמה ובעת צרה

- א. אימתי תוקעים?
 ב. חצוצרות או שופרות?
 1. סוגיות התלמוד
 2. שיטות הראשונים
 3. התקיעה במלחמת מדין
 ג. התקיעה בימינו
 סיכום

א. אימתי תוקעים?

בספר במדבר י', ט נאמר:

וכי תבואו מלחמה בארצכם אל הצר הצורר אתכם, והרעותם בחצוצרות, ונזכרתם לפני ה' אלוקיכם ונושעתם מאויביכם.

רבתינו דרשו בספרי בהעלותך פיסקא יח', שאין הכונה בפס' רק למלחמה אלא לכל צרה שתהא: "וכי תבואו מלחמה בארצכם" - בין שאתם יוצאים עליהם, ובין שהם יוצאים עליכם. במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר, אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר או בכל מלחמות שבתורה? תלמוד לומר "ונושעתם מאויביכם". אמרת צא וראה איזה מלחמה שישראל נושעים בה ואין אחריה שעבוד, אין אתה מוצא אלא מלחמת גוג ומגוג וכן הוא אומר (זכריה יד, ג) "ויצא ה' ונלחם בגויים ההם". מהו? (שם, ט) "והיה ה' למלך על כל הארץ". ר' עקיבא אומר: אין לי אלא מלחמת גוג ומגוג, מלחמת שדפון וירקון ואשה מקשה לילד, וספינה המטרפת בים מנין? ת"ל "על הצר הצורר אתכם". על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור.

במשנה בתענית י"ט, א נוספו ארבה חסיל, חיה רעה, חרב, ויש אומרים גם על הדבר. בפירוש הטור הארוך על התורה כותב שמצות חצוצרות נוהגת רק במלחמת חובה ולא במלחמת רשות.² ומלחמת מדין היתה מלחמת רשות.

דרשה שניה בספרי שם היא שתוקעים בחצוצרות רק במלחמת גוג ומגוג כך מסביר הצפנת פענח בפרוש לתורה בפר' מטות שהסיבה שהביאה את הגמ' לדרוש שחצוצרות התרועה אילו השופרות היא משום שרק במלחמת גוג ומגוג תוקעים בחצוצרות.

בשו"ת אבני נזר או"ח סי' תכה כותב שחובת התקיעה היא רק כשהאויבים באים עלינו, אבל מלחמה היזומה על ידי ישראל בין מלחמת רשות ובין מצוה אין תוקעים,³ אך בסוף דבריו מצין לספרי האומר שתוקעים בין אם יוצאים עליהם ובין אם הם יוצאים עליכם.

¹ בדברי הספרי הללו עסק בהרחבה הרב יהודה שביב, "תרועת חצוצרות ופסוקי מלכויות בעת מלחמה", בציר אביעזר, עמ' 127-136.

² כך סובר גם הכנסת הגדולה בהגהותיו לרמב"ם בהל' מלכים פרק י', והפני יהושע בשבת סד, א וכך ניתן להבין גם מדברי הרמב"ן בפירושו לתורה במדבר לא, כג, ובדברים ו, י. אמנם בספרי במדבר פיסקא עו נדרש על הפס' "וכי תבואו מלחמה" שנאמר בתחילת פרשת חצוצרות "בין שאתם יוצאים עליהם, ובין שהם באים עליכם". ורבנו הלל בפירושו לספרי שם מפרש שהכונה בין למלחמת חובה שהיא כבוש ארץ ישראל, ובין מלחמת רשות שהיא לכבוש שאר ארצות.

³ בדברי האבני נזר דן הרב יהודה גרשוני, קול צופיך, עמ' קפג-קפד; הרב שמריה אריאלי, משפט המלחמה, עמ' כב.

ב. חצוצרות או שופרות?

1. סוגיות התלמוד

בפסוק כתוב שתוקעים דוקא בחצוצרות, ואכן במספר מקומות במקרא אנו מוצאים שתקעו בשעת מלחמה ובעת צרה בחצוצרות.⁴ אך ברוב הפעמים אנו מוצאים שתקעו דוקא בשופרות ולא בחצוצרות.⁵ גם בסוגיות התלמוד, אנו מוצאים מחד, שחכמים למדו את פסוקי התורה כפשוטם, שיש לתקוע במלחמה ובעת צרה בחצוצרות, ומאידך ישנם מקומות בהם חכמים מפרשים שהכוונה לשופרות. במשנה בראש השנה כו, ב נאמר:

שופר של ראש השנה של יעל, פשוט ופיו מצופה זהב, ושתי חצוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר. ובתעניות בשל זכרים, כפופין ופיהן מצופה כסף, ושתי חצוצרות באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות. ובגמרא שם כז, א מבואר הדבר:

במה דברים אמורים? במקדש, אבל בגבולין - מקום שיש חצוצרות - אין שופר, מקום שיש שופר - אין חצוצרות.

רש"י מפרש שבמקדש תקעו בראש השנה ביובל ובתעניות גם בחצוצרות וגם בשופרות, ואילו בגבולין תקעו בעיקר מצות היום, היינו: בראש השנה וביובל- בשופר, ובתעניות בחצוצרות.

בתענית יד, א משמע שבשופר היו תוקעים בתעניות:

במאי מתריעין (בתענית)? בשופרות.

וכן נראה מדברי הירושלמי ראש השנה פ"ג ה"ד:

קומי ר' יהושע בן לוי תקעין בתעניתא. רבי יוסה בעי: ויתקעון קומי בחצוצרתא? ולא שמיע דתני חצוצרות במקדש אין חצוצרות בגבולין.

2. שיטות הראשונים

כאמור, רש"י בראש השנה פירש שבגבולין בראש השנה וביובל תוקעים בשופר, ובתענית בחצוצרות. לעומתו, הרמב"ן בתענית יד, א, פירש שגם בתענית תוקעים בשופרות, ומה שכתוב בגמרא מקום שיש חצוצרות אין שופר מתקיים רק במלחמה. ההבדל בין תענית לבין מלחמה הוא, שבמלחמה "יש כנופיא של כל ישראל", מה שאין כן בתענית, שהיא צרה של עיר אחת או מדינה אחת, ועל כן בגבולין תוקעים בראש השנה, ביובל ובתענית בשופרות, ובמלחמה – בחצוצרות. לפי הרמב"ן שאלת הירושלמי היתה שבתענית יתקעו לא רק בשופר אלא גם בחצוצרות, והתשובה היתה שתוקעים בשניהם רק במקדש. אחרונים הקשו לשיטה זו: מנין החילוק בין צרה שבכנופיא לבין צרה של בודדים? ועוד שהרי המשנה בראש השנה חילקה בין ראש השנה שמצות היום בשופרות ובין תענית שמצות היום בחצוצרות? ואילו לפי הרמב"ן אין חילוק בין ראש השנה לבין תענית! כך העיר בשו"ת מהר"י אסאד או"ח סי' קפג. הרמב"ן מוצא חיזוק

⁴ במדבר לא-לב מתוארת מלחמת ישראל במדין ובפס' ו: "וכלי הקודש וחצוצרות התרועה בידו". אמנם חז"ל דרשו בסוטה מג, א שהכוונה לשופרות, ולקמן נדון עוד בדרשה זו. כך גם בדה"ב יג, יב-כ. במלחמת אביה מלך יהודה עם ירבעם מלך ישראל.
⁵ ביהושע ו בכיבוש יריחו; בשופטים ז במלחמת גדעון במדין. במקומות נוספים בהם נאמר שהשתמשו בשופר בעת מלחמה: בירמיהו ד, יט-כא; ירמיהו מב, יד; עמוס ב, א-ב, י; צפניה א, טז; זכריה ט, יד; איוב לט, יד כה; יואל ב, טו. גם בספרים חיצוניים אנו מוצאים שקיימו את הציווי לתקוע בחצוצרות בעת מלחמה. בספר החשמונאים מוזכר כמה פעמים שתקעו לפני שיצאו למלחמה, אלא שקשה לדעת אם היה זה בשופרות או בחצוצרות. ראה עוד: הרב אלתר הילבין, חקרי זמנים, א (הוצאת מוסד הרב קוק) עמ' סה-סו.

לדבריו בתשובות שר שלום גאון (מופיע באוצר הגאונים תענית טו, א, הובא ע"י בעל המאור בראש השנה שם ובמגיד משנה תענית ד, ה) ובמנהג בספרד, שנהגו לתקוע בתענית בשופרות.

הרשב"א בראש השנה שם פירש שבתענית בגבולין תוקעים כרצונם בחצוצרות או בשופרות, וזו היא כוונת הגמ' "מקום שיש חצוצרות אין שופר, מקום שיש שופר אין חצוצרות" שיכולים לעשות כרצונם ובלבד שלא יתקעו גם בזה וגם בזה. הרשב"א ביאר שמה שנוהגים העולם בשופרות, הוא משום שהן מצויות יותר. לפי הרשב"א שאלת הירושלמי היא שיתקעו גם בחצוצרות וגם בשופרות? והתשובה היא שאין לתקוע בשניהם גם יחד בגבולין. לא נתבאר בדברי הרשב"א אם דין מלחמה הוא כדין תענית, או שמא מלשון הפסוק יש ללמוד שבמלחמה תוקעים דוקא בחצוצרות.

גם מדעת הראב"ד⁶ לא ברור מה הדין במלחמה, ומכל מקום בתענית חילק בין התקיעות שתקעו בסוף כל ברכה משש הברכות שבתפילה, ובין התקיעות שתקעו בתפילות ובתחנונים שלאחר התפילה. הראשונות בחצוצרה והשניות בשופר. תקעו בברכות בחצוצרה דוקא כשיש כהנים.

הרמב"ם בספר המצוות מצות עשה נט, ובהל' תענית א, א-ד; ב, ב; ד, טו-טז⁷ פסק שבתענית תוקעים בגבולין בחצוצרות בלבד. המגיד משנה בהל' תענית א, ד ביאר בדעתו שמה שכתב הבבלי בתענית - בשופרות, לאו דוקא, אלא בא לאפוקי מהדעה החולקת שההתרעה נעשית בפה באמירת עננו. ביחס לדברי הירושלמי האומר שאין תוקעים בחצוצרות בגבולין כתב הרב יהודה גרשוני בקול צופיך עמ' קפו, שהרמב"ם פוסק כבבלי במקום מחלוקת בין הבבלי לירושלמי. למעשה כתבו כמה מן הראשונים כמו הריטב"א והרי"א⁸ בתענית יד, א והמאירי בראש השנה כז, א שנהגו בכמה מקומות כגון בצרפת כרמב"ם, ולא תקעו בתענית כלל, או שתקעו בשופרות כיון שאין בידינו חצוצרות.

ביחס למלחמה לא מפורש הדבר ברמב"ם. אמנם רמז לדין במלחמה יש למצוא בדברי הרמב"ם בהל' תענית ב, א שמתענין ומתריעין על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל החרב, ומכאן שדין מלחמה כדין תענית. הרב שלמה גורן כותב⁸, שדין מלחמה הוא כדין תענית במקדש, ויש לתקוע בחצוצרות, מאחר שארון ברית ה' היה יוצא למלחמה. זו גם הסיבה שהרמב"ם לא כתב דברים ברורים ביחס למלחמה מאחר שהארון נגנז, וגם לעתיד לבא לא יצא למלחמה.

הרב יוסף ראזין, צפנת פענח על הרמב"ם, הל' תענית א, ו מבאר שדעת הרמב"ם כדעת הראב"ד, שתוקעים בתענית בחצוצרות וגם בשופרות, וראייתו ממה שכתב הרמב"ם בהל' תענית א, ו שאין גוזרים תענית צבור בשבת וביום טוב, ואין תוקעים בהם בשופר ובחצוצרות. אמנם שם היה ניתן להסביר שכונתו למקדש, אך הרמב"ם בהל' תענית ב, ב כתב שאין מריעין בשבת בחצוצרות, ושם כונתו לגבולין. בכך מבואר גם מדוע לא השיג הראב"ד על הרמב"ם בנושא זה בהל' תענית.

נסכם את שיטות הראשונים בטבלה הבאה:

⁶ בספר כתוב שם עמ' טו, הובאו דבריו בחידושי הר"ן ראש השנה כו, א.

⁷ כך פסקו גם בעל המאור ור"י מלוניל בראש השנה שם; פסקי הרי"ד והרי"א בראש השנה ובתענית; האור זרוע בס' רנח.

⁸ "התרועה והזעקה בעת מלחמה וצרה", תורת השבת והמועד, עמ' 324-327, וראה עוד שם בעמ' 28-35, 272-280, ובספר תורת המועדים עמ' 129-136. דברים ברוח זו כבר כתב הנצי"ב בפירושו לספרי בעלותן פסקא עו, ובמרומי שדה לראש השנה כו, ב, ובהרחב דבר לבמדבר י, ט.

בגבולין		במקדש	
במלחמה	בתענית	תענית ומלחמה	
חצוצרה	שופר	חצוצרה ושופר	רמב"ן
חצוצרה	חצוצרה	חצוצרה ושופר	רש"י ורמב"ם
חצוצרה או שופר/חצוצרה?	חצוצרה או שופר	חצוצרה ושופר	רשב"א
?	בברכות: חצוצרה בתחנונים: שופר	חצוצרה ושופר	ראב"ד

3. התקיעה במלחמת מדין

הגמרא בסוטה מג, א דורשת על הפסוק שנאמר במלחמת מדין, שאף שם תקעו בשופרות ולא בחצוצרות: "וישלח אותם משה אלף למטה לצבא, אותם ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא, וכלי הקודש וחצוצרות התרועה בידו" (במדבר לא, ו). "אותם" - אלו הסנהדרין. "פנחס" - זה משוח מלחמה, "וכלי הקדש" זה ארון ולוחות שבו, "וחצוצרות התרועה" - אלו השופרות.

מה הכריח את חז"ל להוציא את הפסוק מפרשטו, והרי בפר' בהעלותך מפורש שבעת מלחמה תוקעים בחצוצרות?

הרמב"ן בתענית יד, א והמאירי בראש השנה כז, א תירצו שאמנם תקעו בחצוצרות, אלא שחכמים ביארו חצוצרות התרועה - אלו השופרות, כיון שמאז החורבן נשתנה שמם של החצוצרות ונקראו שופרות, כדברי הגמרא בשבת לו, א. בשו"ת המהר"ץ חיות בסי' לא כותב, שחכמים הוצרכו לכך מכיון שדרשו זאת לפני ההמון, ורצו שלא יטעו שחצוצרות של תורה הן החצוצרות של ימיהם. המהר"ץ חיות שם הקשה על תירוץ זה, מדוע דרשת הגמרא לא באה בגוף מצות התקיעה בחצוצרות בפרשת בהעלותך. עוד הקשה הרב מ"מ כשר (בקובץ תלפיות שנה ד חוברת ג-ד עמ' 680 הערה 2) שאמנם הגמרא במסכת שבת באה הגמרא לבאר לשון חכמים, אבל מדוע יש צורך לפרש לשון התורה. תשובה שניה לשאלתנו עונה הרמב"ן בתענית שם, שכל המצוה של תקיעה בחצוצרות זה דוקא "בארצכם", ומלחמת מדין היתה בחוץ לארץ.⁹

הרב מנחם מנדל כשר שם מתרץ על פי מדרש רבה במדבר טו, טו שבו כתוב שרק למשה רבנו הותר להשתמש בחצוצרות שעשה, וכיון שפנחס הוא התוקע, הוצרכה הגמרא לדרוש שהכונה לשופרות. הרב חיים מאיר יחיאל שטינברג, משנת חיים, על מסכת תענית סי' לז תירץ שכיון שעל פי הרמב"ן תוקעים בחצוצרות רק בכנופיא של כל ישראל הרי במלחמת מדין לא היה כנופיא של כל ישראל, אלא רק אלף מכל שבט. הרב נתן נטע לנדא מקרקא, כרם נטע למסכת סוטה מג, ב כותב, שרק מהמילה תרועה "וחצוצרות

⁹ החכמת שלמה בשולחן ערוך או"ח סי' תקצא, ו משיב על פי דרשה זו לאותם המתנגדים לאמירת הפסוק "וביום שמחתכם... ותקעתם בחצוצרות", במסגרת שופרות בתפילת ראש השנה. מדרשה זו עולה שהחצוצרות אלו הן השופרות, וממילא נכון לומר פסוק זה במסגרת השופרות.

¹⁰ עין נתיב חיים בשו"ע אורח חיים סי' תקעו שכתב שכל המצוה של תקיעה בתענית הוא דוקא בארץ ישראל. יבואו דבריו לקמן. ועיין גם בספר מנחה חריבה למסכת סוטה מג, א.

התרועה בידו", לומדים שאילו שופרות, ויוצא שהיו חצוצרות ושופרות כמו במקדש.¹¹ המהר"ץ חיות בתשובתו שם כותב שדרשת הגמ' בסוטה נזכרת גם בספרי בפר' מטות. אך הסיום "וחצוצרות התרועה אילו השופרות" אינו מופיע שם. מפני זה החליט המהר"ץ חיות שטעות סופר נפלה בש"ס שלפנינו.¹²

ג. התקיעה בימינו

כבר תמה המגן אברהם בשולחן ערוך או"ח סי' תקעו ס"ק א, למה אין אנו נוהגים לתקוע בעת צרה. יתכן שתמיהתו היא אך ורק לגבי תקיעה בשופרות. כך הבינו בשו"ת אגרות משה או"ח א סי' קסט ובשו"ת ציץ אליעזר חלק יא סי' טז. אך יתכן שתמיהתו היא אף על העדר תקיעה בחצוצרות בזמן הזה. מספר תשובות נאמרו בפוסקים:

1. **המצוה היא רק בארץ ישראל.** בנתיב חיים על השו"ע שם ביאר שמצות תקיעה בחצוצרות היא רק בארץ ישראל, שהרי כתוב (במדבר י, ט) "כי תבואו מלחמה בארצכם". כך כתב גם הקרבן נתנאל על הרא"ש בתענית סי' כח אות ל. והוסיף עוד בפרי מגדים במשבצות זהב בסי' תקעת, א שהמצוה היא רק כשארץ ישראל בידינו. על כך תמה החיד"א במחזיק ברכה שם¹³: אם כן, מדוע אין תוקעים כיום בארץ ישראל? על הסבר זה שהמצוה נוהגת רק בארץ ישראל תמה הרש"ש בחידושו על הרא"ש בתענית סי' כ, "וכי חובת קרקע היא"? גם באמבוהא דספרי בפרשת בהעלותך סי' פז אות יז כתב שעל פי התוס' בבבא מציעא קיא, ב ד"ה כל, במצוות שהן חובת הגוף לא ממעטים מבארצך שהן חלות דווקא בארץ ישראל. גם בספר משפט הצבא בישראל עמ' עג כותב שבספרי נאמר: "בין שאתם יוצאים, ובין שהם יוצאים עליכם" ומשמע שדין חצוצרות נוהג גם בחוץ לארץ. כך כותב גם המלבי"ם. מכל מקום, בין אם המצוה נוהגת בארץ ובחול ובין אם היא נוהגת רק בארץ, בודאי שיש לקימה כיום כאן בארץ ישראל.

2. **התוקעים צריכים להיות כהנים מיוחדים.** היעב"ץ במור וקציעה יישב שלתקיעה בעת צרה צריכים כהנים מיוחדים, ובדומה לשיטת הראב"ד. זאת מאחר שנאמר בפרשת החצוצרות: "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות" (שם י, ח).

יש להעיר שאין זה מוסכם על הכל שכהנים צריכים להיות התוקעים. פסוק זה נאמר בין החיוב לתקוע למקרא העדה ולמסע את המחנות, ובין החיוב לתקוע בעת צרה ומלחמה ובעת הקרבת הקרבנות. נחלקו המפרשים בשאלה, למה מתיחס פסוק זה. החינוך במצוה שפד והראב"ע שם סוברים שהפסוק מתייחס לכל הפרשה כולה. אך רש"י (במדבר י, ה) סובר שמקרא זה נדרש רק לפניו, לחיוב תקיעה למקרא העדה ולמסע המחנות. הרלב"ג והאברבנאל וכן הרש"ש בסוכה נד, א ד"ה שכבר נאמר סוברים שהמקרא נדרש רק לאחריו, לתקיעה בעתות מלחמה והבאת קרבן.

אכן מצינו מצבים בהם תקעו דוקא הכהנים. במלחמת מדין (במדבר לא, ו) פנחס היה התוקע. כך גם בכיבוש יריחו (יהושע ו, יג), וכך גם במלחמת אביה מלך יהודה עם ירבעם מלך ישראל (דה"ב, יג, יב-יד). במשנה תענית טו, ב הכהנים הם התוקעים בתענית צבור, וכן מבואר ברמב"ם בהל' תענית ד, טו-יז שבמקדש היו הכהנים תוקעים, אך אין הכרח שבגבולין הכהנים יתקעו לדעת המנחת חינוך במצוה שפד

¹¹ עין גם הרב משה ליב שחור, אבני שהם על התורה בפר' מטות.

¹² יש לציין שבכל הנוסחאות של מסכת סוטה שבהוצאת מכוון התלמוד השלם של יד הרב הרצוג מופיע המשפט המסיים.

¹³ ועיין גם: הרב יהודה גרשוני, קול צופיך עמ' קפט.

הרמב"ם סובר שאף בגבולין המצוה היא בכהנים, ואף הרמב"ן בתענית יד, א בד"ה ראה כתב שלכתחילה מצות התקיעה בכהנים, ורק כשאין שם כהנים יתקעו לויים וישראלים. בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ירצב חולק וסובר שהמצוה אינה דוקא בכהנים, שהרי אף על צרת יחיד תוקעים, כגון אשה המקשה לילד (ספרי בהעלותך שם) ובעת צרת היחיד לא תמיד מצויים כהנים. אם כי יש להעיר שברמב"ם בהל' תענית ב אין הוא מזכיר את הדוגמא של אשה המקשה לילד, אלא רק צרות צבוריות.¹⁴

גם לסוברים שכהנים צריכים לתקוע, יש לדון האם צריכים כהנים מיוחדים או שמא די בכהני חזקה וכשם שלענין נשיאת כפים, קריאת התורה ופדיון הבן, אנו מסתפקים בכהני חזקה. בתקיעות שהם מחוץ למקדש בודאי שאין הכהנים עוברים על שום איסור אם יתקעו, אף אם יתברר שאינם כהנים מיוחדים, ומדוע לא יתקעו לפחות כדי לצאת ידי ספק דאורייתא.¹⁵

3. תוקעים רק בחצוצרות מקשה מכסף. במור וקציעה שם טען עוד שהמצוה היא לתקוע דוקא בחצוצרות של תורה העשויות מקשה אחת. בשו"ת אגרות משה או"ח א סי' קסט הוסיף שלשיטת הרמב"ם המצוה היא לתקוע דוקא באותן חצוצרות שנעשו לתקוע בהם במקדש. לפי זה ניתן לעשות כיום חצוצרות כסף מקשה אחת, ונייחד אותם לתקוע בהם במקדש לכשיבנה במהרה בימינו.

4. במלחמה תוקעים רק כשארון ה' היה יוצא איתם להלחם. לעיל הזכרנו את דברי הנצי"ב הסובר שחייב התקיעות קיים אך ורק לפני ה' כפי שכתוב: "ונזכרתם לפני ה' (במדבר י, ט), ולפני ה' היינו דוקא כשנמצא הארון, ובמלחמות היה הארון יוצא עימם. ואכן לפי הנצי"ב בבית שני שלא היה בו ארון, לא היו תוקעים, הואיל והיה חסר התנאי של "לפני ה'". בכך מוסבר מדוע אין תוקעים בזמן הזה בחצוצרות, אך אין זה מסביר מדוע אין לתקוע לפחות בשופר.

5. התקיעות הן דווקא בפני הבית. החינוך במצוה שפד ביאר שהתקיעות נהגו רק בפני הבית, וכן פסק בערוך השולחן או"ח סי' יתקעו, ד. לדבריהם נהגה התקיעה בחצוצרות אף בימי הבית השני, ואף בזמן הזה, כתב בערוך השולחן שאמנם אין מצוה מדאורייתא לתקוע בחצוצרות, אך עדיין יש מדרבנן מצוה לתקוע בשופר.

בשו"ת ציץ אליעזר חלק יא סי' טז תירץ עפ"י הספרי פסקא עו שלדעת חכמים תנהג התקיעה רק במלחמת גוג ומגוג אך כבר כתב בשו"ת מהר"י אסאד חלק או"ח סי' טז שדעה זו לא נפסקה להלכה ויש לתקוע על כל צרה כל צרה וצרה.

מכל האמור לעיל יוצא שאין בכל הסיבות שאמרו האחרונים תשובה מספקת לשאלת המגן אברהם, וגם אם לא ניתן לתקוע בחצוצרות בודאי ניתן וצריך לתקוע בשופרות. אנו נמצאים בארץ, אין הכרח שדוקא כהנים מיוחדים יתקעו, ואם כן יש גם כיום כהנים מיוחדים, ניתן ליצר חצוצרות כסף, וגם אם המצוה מהתורה היא רק כשיש ארון אזי יש בודאי חובה מדרבנן, ולפחות בשופר.

בשו"ת ציץ אליעזר חלק יא סי' טז כותב שאין לנו לחדש מצוות שלא קיימום אבותינו ורבותינו הגדולים, ולכן אל לנו לחדש את קיום מצות התקיעה בחצוצרה בעת צרה, מאחר ולפיו ישנן ספקות רבות בענין. (ע"ע בשו"ת דברי ישראל חלק ג סי' עט, וקכב). אך יש אחרים שקראו לקיומה מחדש של המצוה ואפשר

¹⁴ בשאלת התוקעים בחצוצרה בראש השנה ובתענית ציבור עסקנו גם במאמר בחצוצרות וקול שופר במקדש בפרק ג.

¹⁵ בשאלה זו דן הרב יהודה גרשוני בקול צופיך עמ' קפה, קפט-קצ.

שבכך מקיימים אף מצוה מדאורייתא אם יתקעו בהר הבית, ולפחות מדרבנן אם יתקעו בגבולין. כך כתב הרב יהודה גרשוני בקול צופיך עמ' קצ. הרב חיים שרגא פייבל פרנק (בחוברת המעין תמוז תש"ל) מספר שבתענית שני בתרא ביום י"ב באייר תש"ל תקעו הכהנים ברוב עם לפני הכותל המערבי שריד בית מקדשנו, אשר ממנו לא זזה השכינה, ועשו זאת בחצוצרות כסף עשויות מקשה אחת. כמו כן התקימו עצרות תפילה נוספים ליד הכותל בשל התגברות פיגועי טרור, תאונות דרכים, ובצורת, ותקעו בחצוצרות מזהב שהובאו ממכון המקדש, וכן בשופרות.¹⁶

אי לכך נראה שיש לחזור ולחדש קיום מצות תקיעה בעת צרה ומלחמה, ואם לא בחצוצרות, אזי לפחות בשופרות, וראוי שבמלחמה ובעת צרה כללית יוסדרו הדברים על ידי הרבנות הראשית לישראל כדרך בהשבת שופטינו וכוהנינו כבראשונה.

סיכום

- א. מצוה לתקוע ולהריע על כל צרה שלא תבוא על ישראל.
- ב. במקדש תוקעים במלחמה ובתענית ציבור בשופר ובחצוצרות. בגבולין אין תוקעים בשניהם ביחד. ונחלקו הראשונים האם תוקעים בחצוצרות דווקא בעת מלחמה, ואילו בתענית ציבור על כל צרה אחרת תוקעים בשופר (רמב"ן), או שתוקעים בחצוצרות בכל מקרה (רמב"ם), או שיכולים הציבור לבחור בעצמם אחת משתי האפשרויות ובלבד שלא יתקעו בהם ביחד (רשב"א). כמו כן ישנן דעות נוספות שחילקו בין מקרים שונים.
- ג. יש אומרים שחובת התקיעה היא דווקא בארץ ישראל, וי"א שדווקא בפני המקדש או ארון הברית. מכל מקום גם לדעתם מדרבנן יש לתקוע גם בלי ארון.
- ד. גם בימינו יש לתקוע בחצוצרות או לפחות בשופר על כל צרה של הכלל, שלא תבוא. וכדי לצאת ידי הכל יתקעו בחצוצרות כסף העשויות מקשה אחת ורצוי על ידי כהנים מיוחסים.

¹⁶ על תקיעה בחצוצרות בארץ בזמן השואה, ראה: הרב יששכר תמר, עלי תמר, ירושלמי ראש השנה פ"ג ה"ד.